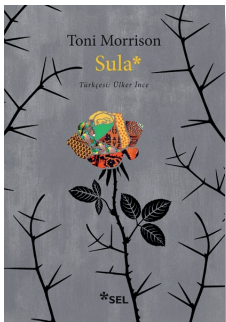

Politik bir mesele olarak arkadaşlık

bürkem
cevher

▲ *Sula*
Toni Morrison
Çeviri: Ülker İnce
Sel Yayınları
188 sayfa.

Kadınların arkadaşlıkları üzerine yazılmış en ince-likli romanlardan biridir Toni Morrison'ın 'Sula'sı. Ömür boyu sürecek bir dostluk, utanç ve nefret sarmalını öylesine ince ince dokur ki Morrison, kitabı bitirip de kapağını kapattığınızda ister istemez dostlarınızı düşünürken bulursunuz kendinizi. Zamana meydan okuyan birkaç arkadaşlık ilişkisine karşın yitip giden veya sosyal medya üzerinde 'Beğen' tuşlarının ardına sıkışıp kalan eskinin dostlukları şimdinin tanış olma halleri içinizi acıtır.

Toni Morrison romanlarını okumaya başlamak cesaret ister. Köleliği anlatır kimi kitaplarında, bütün kitaplarında ise ırkçılığın hayatları nasıl alt üst ettiğini. Ancak başladıktan sonra da kolay kolay elinizden bırakamazsınız bu güzelim kitapları. 'Sula'yı okumaya başlamak be-

nim için zordu, çünkü üç aşağı beş yukarı neye karşılaşacağımı biliyordum. 'Sula' Morrison'ın en sert kitaplarından biri olmasa da beni derinden yaralamayı ama yine de içimi umutla doldurmayı başardı.

İyi ve kötü

'Sula'nın ilk bölümü Morrison'ın edebi dehasını haykıran bir bölümdür. Medallion Şehri'nde siyahların yaşadığı Taban isimli bölgenin geçmiş hali ile yıkıma uğrayıp yeni bir banliyö yapılan şimdisi arasında öylesine güzel bir köprü kurmaktadır ki yazar, aynı cümlede neredeyse Taban'ın tüm tarihini okursunuz. Sonra yavaş yavaş bizi geçmişe götürür Morrison, 1920'li yıllara döneriz tekrar, Taban'da yaşayan Sula Peace ve Nel Wright'ın dostluklarının başlangıcına.

Nel, Sula ve ikisinin aileleri arasında-ki derin karşıtlığı gösterir önce Morrison. Bu derin karşıtlığa rağmen kızların

nasıl iyi dost olduklarını, birbirlerinden ayrılmadıklarını ve bir süre sonra ikisinin birbirinden ayrı düşünülemediğini görürüz. O karşıtlıklar bir süre sonra birbirinin içine geçer. Nel ve Sula nezdinde de iyi ve kötünün iç içeliğini, ikisini birbirinden ayırmanın her zaman o kadar da kolay olmadığını işler Morrison roman boyunca.

Nel'in annesi Helene dindar annesinin tarafından büyütülmüştür. O da Nel'i olabildiğince dindar, toplum normlarına göre yetiştirmeye çalışır. Oysa Sula'nın annesi Hannah tam tersidir Helene'in. Hannah istediği erkekle birlikte olur, cinselliği giderilmesi gereken bir ihtiyaç olarak görür. Kiminle birlikte olduğunu çok önemsemez, canı kimi isterse onunla sevişir. O nedenle de Helene kızının Sula'yla arkadaşlık yapmasını istemez. Nel "kendi annesi onun annesinin is karası olduğunu söylediği için hiç tanışmadığı, hiç oynamadığı kızla" yani Sula'yla yakın arkadaş olur, ta ki dostlukları büyük bir günah yüzünden utanca dönüşene kadar. O utancı ve acıyı hayatlarının sonuna kadar taşıyacaklardır. Her ne kadar asıl günahı işleyen Sula da olsa romanın sonunda Nel bu günaha gizli bir keyif aldığını itiraf edecek, iyile kötü arasındaki ayrımın sanıldığı kadar açık olmadığı gün yüzüne çıkacaktır.

Dostluk nedir?

Nel evlenip geleneksel bir ev kadınına dönüşürken, Sula Nel'in düğününden sonra Taban'ı terk eder. On yıl sonra kızılgerdan kuşu istilasıyla aynı gün Taban'a geri döndüğünde tüm Taban Sula'nın lanetli olduğuna inanır. Sula'nın ilk yaptığı şey anneannesini bir bakım evine kapatmak olur. Annesi gibi istediği adamla sevişir ama annesinin aksine tüm kasabanın nefretini kazanır. Bunda beyazlarla da yatmaktan çekinmemesinin etkisi elbette vardır.

Çocuklarını sürekli döven kadınlar Sula gibi olmadıklarını göstermek için çocuklarını dövmeyi bırakıp iyi ve ilgili annelere dönüşürler. Kayınvalidelerinden nefret eden gelinler Sula'nın anneannesine davrandığı gibi davranmadıklarını göstermek istercesine kayınvalidelerini el üstünde tutmaya başlarlar. Kocalarını Sula'ya kaptırmamak için kocaları ile ilgilenmeye, onları hoş tutmaya çalışırlar. Sula'nın gelişi, lanetli atfedilse de Taban halkının içindeki iyiliği ortaya çıkartır.

Nel ve Sula'nın dostluğu ise Sula'nın Nel'in kocası Jude'la yatması üzerine biter. Nel kocasını kaybedince kendini yalnızlığa mahkum eder ve bundan Sula'yı sorumlu tutar. Oysa Sula için bu ilişkinin "Nel'e acı vereceği hiç aklına gelmemiştir. Başka insanların sevgisini hep paylaşmışlardı: Bir oğlanın öpüşünü, yöntemini başkasıyla, daha sonra bir başkasıyla karşılaştırırlardı. Besbelli evlilik her şeyi değiştirmişti." Biten dostluklar hemen unutulmaz, bu ayrılık içte sürekli kanayan bir yaradır. Dostunu özlersin ama arayıp bir hatırını soramazsın. Kırılmışsındır bir kere, artık kurulmaya çalışılacak her ilişki o kırgınlığı parçalamaya yönelik olacaktır.

Sula'nın "bir sevgilinin – bir kadın için – bir arkadaş olmadığını, asla olamayacağını anlaması biraz zaman aldı. Kendisinin uzanıp eldivensiz eliyle dokunma özlemi duyduğu değişik bir kopyasının hiç olmayacağını." Sula, o kopyayı Nel'de bulmuştu belki ama Nel'i de kaybetmişti. Dostluklarının bitişi ile ikisi de kendi içlerinde yalnızlığa bölünürler. Sula bu yalnızlıkları şöyle karşılaştırır: "Evet. Ama o yalnızlık bana ait. Senin yalnızlığın başkasının. Başkasının yapıp eline tutuşturduğu bir şey. Bu önemli değil mi? Elden düşme bir yalnızlık."

İrkçilik ve umut

'Sula'da asıl konu arkadaşlık da olsa, kısacık bir bölümde anlatılan bir tren yolculuğu ırkçılığı yüzümüze tokat gibi çarpar. Siyah bir anne kızın, treni kaçırmamak için beyazların kompartımanın-

dan trene binmeleri ve siyahlara ayrılan kompartımana yürümelerinin bile suç olduğunu görürsünüz daha en başta. Ya da yolda tuvalete giremedikleri için tarlalarda tuvaletlerini yapmak, yapraklarla temizlenmek zorunda kalan kadınları çocukları okur insanlığınızdan utanırsınız. Benzer ayrımcılığın siyahlar arasında yaşandığını da okumak şaşırtır sizi. Nel'in annesi Sula'nın annesi için 'is karası' der. Kanada'dan gelen siyahlar hiçbir zaman kölelik yapmadıkları için Orta Batı'daki siyahları hem küçümser hem de onlara acırlar.

En nihayetinde dostluklar biter, yaşayanlar ölür, ölenler unutulur ama hayat akmaya devam eder. İnsanları hayata bağlayan hep bir umuttur. "Onların başka çiftler için fasulye toplamayı sürdürmelerini sağlayan aynı umut; söyleyip durdukları gibi bırakıp gitmekten alıkoyan; başka insanların pisliklerinin içine dizlerine kadar batmaya razı eden; başka insanların savaşları için heyecanlandıran; beyaz insanların çocuklarına kendi çocuklarıymış gibi bakma güdüsünü aşılaman; mucize bir 'hükümet'in onları o pisliğin, o fasulyelerin, o savaşların içinden çekip çıkaracağına inanmalarına yol açan o umut."

Sel Yayınları Toni Morrison'un kitaplarını tekrar yayınlamaya başladı. Her biri

oldukça yetkin çevirmenlerce dilimize kazandırılan bu kitapları okumak büyük bir keyif. 'Sula'yı da dilimize böylesine duru ve akıcı bir şekilde çeviren Ülker İnce'yi takdir etmemek elde değil. Gerek 'Sula' gerekse Morrison'ın tüm kitaplarını hararetle tavsiye ederim. 'Sula'yı ise erkeklerin hakimiyetine girmeden kendi hayatını yaşamak isteyen, yola getirilemez kadınlar için özellikle tavsiye ederim.

Morrison'un sözü

'Sula' hakkında son sözü kitabın yazarına vermek gerekir: "Yola gelmez kadınlar büyüleyicidir; yalnızca davranışlarından dolayı değil, tarihsel olarak kadınlar kargaşa yaratıcı varlıklar olarak görüldüğü için bu böyledir, kadınlar erkeklerin hükmü altında olmadıkları sürece statüleri doğuştan meşru değildir. Edebiyatta bir kadının erkek hakimiyetine girmesi, tam bir felaketle sonuçlanmasa da pişmanlık ve mutsuzluk getirir. 'Sula'da ben bu kaçışın yalnızca geleneksel siyahi toplum düzeyinde değil kadınlar arası dostluk düzeyinde de sonuçlarının neler olabileceğini keşfetmek istedim. 1969'da Queens'te özgürlüğe temas kaçınılmaz bir şeydi. Bazılarımız başarılı oldu; bazılarımız öldü. Hepimiz tadına baktık."

